

Staromodna Zoe

»**U**^h, pa kam se nam tako mudi,« sem si potihoma zamrmrala. Peljali smo se precej hitro. »Kako so nadležni, prav neverjetno! In kolikšno globo mi bodo zaračunali?« Poganjala sta, kot bi bili na dirki – bili pa smo namenjeni na policijsko postajo. Res je, da s sabo nisem imela osebnega dokumenta, a saj danes ni več nujno potreben. V zakonu menda še tako piše, vendar mi nazadnje zaradi tega niso grenili življenja. Zakaj torej tokrat, saj nisem rekla nič posebnega? Bila sem na sestanku in doma sem pozabila dokumente. Nič takšnega. In vendar je bilo očitno nekaj narobe ...

Takole je bilo: na sestanku smo govorili o učnih načrtih za slovenščino, in ko so predlagali, da se zmanjša število ur tako pri književnosti kot pri vajah rabe jezika, sem stopila v bran obstoječemu številu ur materinščine. Kaj si pa mislijo tile birokratki, da moramo kar vse požreti, ali kaj? Sestanek se je potem presenetljivo hitro končal s sklepom, da bomo o tem razpravljali drugič. Ko sem nato šla skozi vrata in prišla do svojega kolesa, priklenjenega na zarjavelo ograjo, sem izza vogala zaslišala neko premikanje. Usedla sem se na kolo, in ravno ko sem hotela speljati, je iz smeri šumenja prišel neki gospod. Ni bil ravno star, mlad pa tudi ne več. Imel je nenavaden izraz na obrazu. Vprašal me je, od kod grem in zakaj sem tako razburjena. Res se nisem počutila tako razburjeno, da bi bilo to vidno že na prvi pogled, in tako sem mu prijazno odgovorila, da grem s sestanka.

»Kakšnega?« je bil zvedav.

»Nekaj o učnih načrtih in razvijanju znanja pri učencih,« sem mu rekla in se namenila zares oditi, ko me je presenetil.

»Mislite, da je od vašega jezika kakšna korist?«

Kako neumno vprašanje, seveda je mnogo koristi od slovenščine ... Branje, pisanje, pravilna uporaba jezika, nove besede in še bi lahko naštevala, a nisem. Kako je sploh lahko rekel nekaj tako butastega? Razjezilo me je.

V tistem trenutku sem opazila majhen pobjisk v njegovih očeh. Zazdelo se mi je, da je prav to hotel. Zares, izzival me je. Dobro, sem si mislila, pa naj mu bo, povedala mu bom, kar mu gre! Razburila sem se in mu začela razlagati o vseh prednostih načitanega človeka pred bedaki, ki ne počno nič drugega, kakor da s slikovniki na glavah opazujejo pripravljene prizore, ki naj bi jim popestrili prosti čas. Sploh pa ker so nanje obsojeni že pri toliko drugih življenjskih opravkih. Da še v šoli pri večini predmetov ne gre več brez slikovnika – naprave, ki je spremenila naše 22. stoletje. Če so nekoč pri pouku zgodovine še poslušali razlage in ustno odgovarjali, pri testu pa odgovarjali v pisnih sestavkih ter pri likovni umetnosti govorili

o prikazanem in celo kaj naslikali, se je to do dandanes spremenilo. Spremembe so šle že do te mere, da lahko cele predmete opravijo le z opazovanjem prizorov iz slikovnika in s pravilnim obkljukovanjem izbir, katere stvari je bilo mogoče videti in v kakšnem zaporedju so si sledile. Slikovnik je postal nujna oprema vsakega učenca. Logično, saj tudi večina odraslih ne potrebuje drugega kakor te naprave! V službi morajo slediti svojemu področju, tržiti svoje slikovnične izdelke in navduševati, da si jih ljudje konkretnjejo. Popoldne pa se sami spremenijo v kupce teh drugih in tako si izbirajo zaželeno izdelke in jih potem konkretnjejo ter naročajo za prigrizke in osvežilo naslednji dan. Od izuma konkretizatorja v 21. stoletju se je vse spremenilo v eno samo veliko potrošnjo stvari, ki čez tri dni razpadejo v nekaj prahu in zrak. Skratka, večina ljudi samo še pregleduje ponudbe v slikovniku in jih potem konkretne ali pa na njih gledajo animacije. In nihče več ne bere, nihče več ne razmišlja, nihče več se ne sprehaja in nihče več nima časa za igranje.

»Zato pri svojem pouku ne uporabljam niti slikovnika niti ne dovolim učencem, da bi se izmazali, ne da bi vsaj enkrat na leto odprli kakšno knjigo. Pa čeravno kratko in nezahtevno. Z vsako prebrano knjigo učenci pridobijo nov svet, nov pogled na neko stvarnost. In zato slovenščina nikakor ni nekoristna, temveč je najkoristnejši od vseh predmetov, pa čeprav je na urniku zgolj enkrat na teden.«

Možak se je smehljajal. Kazalo je, da je izvedel, kar ga je zanimalo, nisem pa vedela, ali se z mano strinja ali ne. Zato sem ga vprašala: »Torej, kaj menite, je moj učni predmet res tako nekoristen?«

Malo je pomolčal in nato skrivnostno odgovoril: »Prav dobro ste povedali, učiteljica, in vendar – ali ne bi mogli pogledati na stvari tudi z druge strani? Ali ni res, da prav pri vašem pouku otroci največ izvejo o trpljenju, nesrečah in nesmislu?«

Nisem vedela, kaj naj mu na to odvrnem. On pa tudi ni ničesar več rekel. Stala sva tam kakšnih deset sekund in se gledala. V teh dolgih trenutkih se mi je zazdelo, da mi je iz oči prebral ves moj način gledanja na svet. Kot da je izvedel vse o tem, kaj mi je lepega v življenju in kaj me napolnjuje z energijo. In v trenutku, ko se mi je zdelo, da je pogoltnil vase vso mojo globino, se je obrnil stran. Morda ni želel biti nevljuden. Morda ga je malo zaneslo. Mene pa tudi. Postalo me je sram, da mi je s pogledom tako prodril v zasebnost, v moj skriti kotiček. Tako se o svojem učnem predmetu nisem še pred nikomer razgovorila.

V tistem trenutku me je pozdravil: »Na svidenje, učiteljica. Na svidenje.«

In odvrnila sem mu: »Na svidenje,« prepričana, da tega srečanja nikoli ne bo.

Odpejla sem se s kolesom proti domu. Običajno potrebujem za svojo pot domov okoli dvajset minut. Hitro lahko poženem, saj na ulicah ni drugih kolesarjev. Zadnjih pet let je bolj ali manj vedno tako – vsi so na svojih mestih s slikovniki.

Potem sta se pred mano pojavila dva policista in mi pomahala, naj ustavim. Vprašala sta me, od kod in kam grem, ter me nato povprašala po dokumentih. Bližnje nadaljevanje veste.

Ne veste pa, da sta me takoj po prihodu na policijsko postajo peljala v zaslliševalnico v kleti. Tam je v kotu sobe v fotelju sedel možak, ki sem ga prej srečala. Grizljal je korenje. Ko sta me policista pospremila do mojega fotelja, jima je pomignil, naj odideta.

In sta šla.

Ponudil mi je redkvice, korenje in kuhan brstični ohrovt, a sem vse zavrnila. Postalo mi je malo slabo. Vprašal me je, ali vem, zakaj sem tukaj. V tistem trenutku sem se spomnila, da mu na začetku pravzaprav nisem povedala, da učim slovenščino, pa je on to vseeno vedel. Nekaj trenutkov mi je to spoznanje odzvanjalo po glavi.

In zdaj sem tukaj. Pojma nimam, kaj zdaj hoče od mene.

Pravi: »Spet se snideva.«

Ja, si mislim, le zakaj?

In nadaljuje: »Veš, moja draga Zoe, nekaj reči ti moram pojasniti.«

Očitno, ja.

In spet: »Moje ime je Syme. Ukvarjam se z jezikom. Nikar me ne prekinjaj, razumem, da ti je vse čudno, a kmalu boš razumela. Prav dobro se bova razumela, če boš želela. Boš videla.«

Ne vem, kaj naj si mislim. Syme se mi zdi nekam prijateljski, a precej pokroviteljski. Ampak kako je vedel, da učim slovenščino? In trikrat je v enem stavku uporabil izpeljanko iz besede razum. Kot da bi se že malo silil z razumevanjem. Po drugi strani pa kot da že vnaprej pozna scenarij, ki se bo zdaj odvil. No, morda pa ga. Kaj mi hoče povedati?

»Torej naj začnem nekje na drugi strani. Boš potem razumela, zakaj sem tam začel ...«

Blah, že spet to.

»Nekoč so živeli ljudje, ki so verjeli, da obstaja bog. Bili so neumni in mislili so, da je nad njimi nekdo, ki vse ve, vse pozna in jih ima vse rad. Seveda pa jih ima rad samo, kadar delajo tako, kakor jim on ukaže. Ljudje so tako skupaj hodili v cerkve in molili k temu svojemu bogu. Saj ti teh besed ne poznaš, niti besed bog, niti cerkev, niti molitev, ampak poskusi si predstavljati, za kaj je šlo. No, kakor koli že, verjeli so tudi, da ima vsak človek dušo, ki je neumrljiva in bo ostala živa tudi po tem, ko bo človek umrl. Trapasto, kajne?«

Hm, ja, precej čudne reči ... Kakšno zvezo ima to z mano?

»Vem, draga Zoe, sprašuješ se, kje je tu povezava s tabo, saj ti ne verjameš v take pravljice. Vse, kar je presežnega, je bilo iz tvojega življenja odstranjeno. A kljub temu ti razmišljaš podobno kakor ti ljudje. Razmišljaš tako staromodno, razmišljaš tako, da bi morda lahko začela verovati v boga in v dušo v vsakem človeku. Ti želiš širiti razmislek, razpirati misli, iskati nove svetove v knjigah. Tvoje veselje do knjig je nevarno ...«

Od kod pa zdaj to? Kako so lahko knjige komur koli nevarne, saj jih skoraj nihče več niti ne bere? »Amm, Syme, kako so lahko knjige nevarne, ko pa ...«

»... ko pa jih nihče več ne bere? Eh, motiš se, draga moja. Knjige so nevarne, ker vsebujejo bogat jezik. To dvoje mora izginiti. Svet se mora sploščiti v slikovne prikaze, svet mora postati preprosta animacija iz slikovnika. Otroci morajo gledati risanke, odrasli pa morajo gledati nadaljevalne animacije. Te jih namreč najbolj pritegnejo in osrečijo. V čakanju naslednjega dela lahko

oddelajo, kar morajo narediti, postorijo, kar je potrebno, in potem se spet priklopijo na svojo srečo. Dokler jih to dela srečne, ne potrebujejo ničesar več. To je zanje vse in to je njihov svet. Svet, ki ga mi vrtimo v slikovnikih in ki je očiščen vsega trpljenja in nesmisla. Svet, ki je smiselno sestavljen, pregleden in v katerem je vse tako, kot mora biti.«

Ogenj ima v očeh. Ne more skrivati navdušenja nad svojim svetom. Odbija me. Njegov zanos se mi zdi hladen. V njem sta želja po oblasti in sreča, da lahko manipulira z večino ljudi. Ni več prijazni Syme, postaja razvneti Syme ... in kar drdra ...

»Kaj pa misliš? Čemu služijo slikovniki in konkretniki? Temu seveda, da ljudje ne razmišljajo več. Samo še sledijo temu, kar je postavljeno prednje. In s slikovnikom dejansko vodijo svoje življenje, saj si omogočajo hrano, zaposlitev, prijetno popotnico v počitek. Po drugi strani pa: kdor bere, lahko sam skupaj sestavlja misli. Tudi pred spancem lahko razmišlja o čemer koli.«

To verjetno drži. Rada razmišljam o raznih drobcih, ki sem jih pobrala iz knjig. Torej sem nevarna. Syme pa nadaljuje, kot da ne znam sešteti ena in ena.

»Tak človek je nevaren. Ti si nevarna. Ti si ovira, saj bi zaradi tebe lahko slovenščina še deset let ostala v učnem načrtu. Deset let dlje bi trajalo, da začnemo intenzivno očiščevati našo državo misli. Kajti že zdaj jezik počasi manjšamo in mu od časa do časa kaj vzamemo ... vendar pa gre to prepočasi.«

Pomolči.

Potem reče, kot da je šele zdaj ujel svojo misel: »Treba ga je popolnoma izprazniti! To, izprazniti.«

Razvname se, oči se mu spremenijo v žareče oglje: »Vsi ti uporniki in neumneži še zdaj mislijo, da nam je pomembno nadzorovati, kaj ljudje počnejo. Da si želimo vse opazovati in vsem gledati pod prste. Ne, to delamo pač tako ob strani. Pomemben nam je v resnici zgolj jezik.«

Tleskne z jezikom in pocmoka.

»Ta je tisti, ki vse nadzira – jezik. Kdor ima oblast nad jezikom, ima oblast nad vsem. Zakaj danes ni več družin? Zato, ker smo pomen te besede postopno spremenili v sopomenko za skupnost ljudi, ki se imajo radi. In tako ni več družin. Zakaj ni več vere v boga? Ker smo vero izenačili z neumnostjo, pojem boga pa smo počasi zradirali iz vseh sprotnih zapisov, nato pa tudi iz knjig iz preteklosti. Ti ne veš, ampak včasih so bile knjige polne omemb boga, v njih se je pogosto pojavljal – pa tudi vsi drugi pojmi, ki sem ti jih prej naštel.«

Temni se mi pred očmi ...

Torej niti knjige niso to, za kar sem mislila, da so? Torej niso nič boljše od slikovnika? Čeprav ne, to vseeno so, vsaj jezik je lep. Vsaj besede je treba prenašati v pojme. V tiste pojme očitno, ki niso tako zelo napačni za Syma. Ta pa še kar ne neha govoriti in vse bolj mi spodmika tla pod nogami ...

»Da ne pozabim na to, da tudi pojem svobode ni več enak, kot je bil nekoč. Tega so sicer spremenili že dolgo nazaj, pa vendar, danes je svoboda isto kot neomejene možnosti, nekoč pa je bila srečno sprejetje domnevno najboljše možnosti. O tem sem ravnokar bral.«

Nagne se nazaj, kot da je največje delo že opravil, zdaj bo samo še povzel, pa bo. Praznina iz glave mi počasi leze v roke in noge, vse postaja težko.

»Veš, branje je dobro – za nas, ki razumemo stvari.«

Pogleda me in spet tleskne z jezikom. Pomolči.

»Potem lahko razumemo še več. Večina ljudi pa ... No, saj veš, kakšni so. In zanje je najbolje, da ne berejo in nič ne mislijo – tako so najsrečnejši.«

Motri me, premišljuje, potem le odpre usta: »Draga moja Zoe, želim si, da se nam pridružiš, in skupaj bomo osvobodili svet. Ne v smislu, da bo vsak delal, kar bo hotel, ampak tako, da bo vsak hotel zgolj eno – kajti misliti na druge reči ne bo mogel – in tako bodo vsi srečni. Takrat bomo lahko uničili celo pojem svobode, kajti vse bo teklo samodejno, sreča bo postala samoumevna in neminljiva.«

Torej imam že od nekdaj prav in dejansko sem pametnejša od drugih ljudi? »Hm, Syme, če te prav razumem, potem moje misli obvladajo stvari, misli drugih pa so le proizvod tistega, kar jim serviramo?«

»Ja, odlično razmišljaš! Me veseli, da so mi sporočili z vašega sestanka o učnih načrtih, da si problematična in naj te presodim.«

Aha, saj ... Od bedakov sem vsaj prešla na malo kakovostnejši pogovor. Vseeno pa moram izvedeti več. Misli me kar prehitujejo. »Ampak zakaj kljub vsemu mislite, da so knjige tako nevarne? Saj so že besede v njih tako prilagojene, da se nazaj ne da več vrniti? Po drugi strani pa, zakaj ste iz vsega odmaknili boga in podobne reči? Meni pa se zdi zanimiva misel, da poleg nas obstaja še nekdo. Pravzaprav imam večkrat občutek, da to, kar poznamo, ni vse, kar je. Da obstaja nekaj več in da obstaja nekaj globljega.«

Hm, malo sem se zagovorila, Syme je postal napet. Ja, res, napetost se mu vidi na obrazu in v drži.

»Draga Zoe, naj še enkrat poudarim, da je branje nevarna dejavnost, saj je mogoče iste reči brati na različne načine. Na srečo smo to v naši kulturi omejili. Pa vendar, interpretacije so nevarne. Sploh pa, kaj bi se zgodilo, če bi s kakšnega podstrešja kdo privlekel kakšno staro knjigo tam z začetka prejšnjega stoletja, ko so jih še tiskali? Ko so potem prišle bralne naprave, je bil to velik korak k uničenju knjig. Ljudje so izgubili občutek, da gre za nekaj drugega kot pri televiziji, ki je bila primitivna oblika današnjega slikovnika.

Dolgo molči. In gleda skozi me. Strmim vanj, malo radovedna in malo vznemirjena sem, kaj bo sledilo.

»Torej, Zoe,« sitno reče, »da ti enkrat za vselej vbijem v glavo: če želimo svet brez trpljenja in krivic, moramo uničiti knjige. Uničiti jih moramo zato, da bomo uničili svobodno izbiro, kot jo danes razumejo ljudje, in bomo prišli do tega, da bodo vsi enaki. Ker jim bo smisel že vnaprej dan, ne bodo poznali nesmisla ...«

Malo se izgubljam ... Spet se vrti okoli smisla in nesmisla ... »Zakaj je nesmisel problem? Kaj je v njem takega?«

» ... Ja, torej, če ne bodo poznali niti smisla niti nesmisla, potem se ne bodo več o ničemer spraševali. Rešeni bodo tesnobe ... Ali veš, kaj to pomeni?«

Ne vem. Molčim.

»Dobro zate, z izbrisom pojma tesnobe smo naredili zelo koristno delo ... No, in ker ne bo nesmisla, temveč bo vse logično potekalo tako, kot je edino

smiselno, bomo odpravili tudi težavo samomora. Ta ne bo več niti mogoča izbira. Nekoč je bog prepovedoval samomor, vendar pa je prav zaradi boga ta možnost vedno ostajala. Samomor je bil upor proti bogu. Bil je upor proti ponujenemu smislu, ki ga je bog dajal. Kljub smislu pa so nekateri trapasto verjeli, da obstaja več poti do njega oziroma da ima vsak človek svoj lastni smisel. Da mora vsakdo prehoditi svojo pot in imeti v življenju izbire.«

Zastane, roke stisne v krčevit pletež. Potem izbruhne.

»Traparija, danes vemo, da je takšna možnost vodila le v neumnost verovanja, v nesmiselno iskanje nečesa drugega, ali pa v samomor. In ljudje niso bili srečni. Imeli so preveč izbire, zato jim mi zdaj delamo dobro, ko jim izbiramo jemljemo. Ne jemljemo jim samo izbire, kaj bodo počeli, ampak predvsem izbirajo, kaj se jim bo zdelo smiselno. Danes to določamo mi. In tudi ti, Zoe, se nam lahko pridružiš. Skupaj lahko spremenimo svet v popolnoma srečen kraj. Le tako bomo lahko prišli do sveta brez trpljenja. Do sveta, kjer bo vsak človek živel podobno življenje, kot je tvoje. Saj si videla, da ti v življenju ni nič manjkalo ...«

Kaj pa on ve? Kako lahko to reče? Res sem imela vse, ampak vedno sem si želela nekaj več. Ne vem, kaj, ampak nekaj drugega, nekaj drugačnega. No, ampak Syme očitno misli, da ve več o meni, kakor vem jaz. Ni mi všeč.

» ... Tvoji starši so te dali v človečnico že takoj po rojstvu, danes pa večino otrok ustvarimo v laboratorijih. Tako jim zagotovimo srečo že takoj od rojstva ... da njihovi nešolani starši ne naredijo česa narobe. Saj veš, kako je bilo pri tebi, mar niso zate lepo skrbeli v tvoji družini? Ali bi raje družino, kot so jo poznali nekoč? Gotovo da ne. Statistika o tistih družinah pove vse. Popolnoma so bile zanič. In ali ti niso v slikovniku izbirali le tistih reči, ki si si jih želela? Ali bi privoščila ljudem, da bi spet trpeli in da ne bi mogli poskrbeti za vse svoje želje? To bi bilo sebično. To je bilo dano tebi in to si zasluži tudi drugi. Ne pa da bomo zaradi tvojih knjig in čudnih idej, ki si jih tam pobrala, ohranjali slabe razmere, ki so kraljevale ljudem do začetka naše dobe. Torej dovolj – kako si se odločila?«

Molčim. Gledam ga in njegov pogled spet zavrti vame. Umaknem pogled in pogledam v tla. Razmišljam o tem, ali sem sploh bila kdaj srečna. Ali sem sploh kdaj zares doživela nekaj tako polnega, da bi si želela to ponoviti? Ali pa se pustim pregovoriti temu, kar govori Syme?

»Ne, tega ne morem ...«

Sama sebi se začudim. Sem res to rekla? In potem se zavem, zakaj sem to rekla. Zaradi svojih učencev. Ker sem ob njih velikokrat začutila srečo. Ker sem jim govorila o rečeh, ki so jim razprle misli. O ljudeh, ki so nekoč obstajali, in o živalih, ki jih nikoli ni bilo. O smešnih bitjih, ki se jim je menda nekoč reklo martinčki in ... Kako bi bilo šele, če bi jim govorila o bogu?

»Ne, tega ne morem,« ponovim in zopet pogledam Syma v oči. Tokrat se on obrne stran.

Njegov obraz je hladen, videti je utrujen in naveličan. Je že doživel podoben pogovor? Zdi se mi, kot da nas je v istem fotelju sedelo že kar nekaj.

Po nekaj trenutkih izjavi: »Ah, Zoe, kako si staromodna.«

Žalosten je, jaz pa vesela. Vem, kaj sledi. Vidim iz njegovih gibov. In vendar sem srečna, da sem ga zavrnila. Zanima me, kakšen je ta bog, ki

ga je omenil. Iz Symovega odpora do njega se je v meni razrasel nekakšen občutek, da je čisto drugačen od tega, kakršnega mi Syme skuša predstaviti. Da ne nadzoruje, ampak samo sprejema. Da je nekakšna toplina, ki vse razume, a hkrati čuti z ljudmi in kroži v njih. Kot da je zdaj prišel tudi k meni.

Malo nenavadno bitje se zdi tale Bog. Kako je videti? Morda je podoben obrazu učenca, ki se razjasni, ko zasluti odgovor na moje vprašanje? Ali pa je bolj podoben veselemu nasmešku, ko kdo opazi mojo naklonjenost?

Syme pritisne na gumb in vrata se s tleskom odprejo. Kljub temu mi tiho odzvanjajo besede: »Zoe, kako si staromodna.« Ni mi zoprno, kar vseč mi je. Slišim korake. Vem, kaj sledi. Hm, kaj je že rekel Syme o duši ali nečem takem? Da živi tudi po smrti ali nekaj podobnega?